

Király-hymnus a XVII-ik évszázban.

A héber vallásos költészet remekei közt nem utolsó a XLV-ik zsoltár, mely az ifju királyi pár dicséretét zengi a keleties phantasia szokott fellengő hurjain. Bogáthi Fazakas Miklós magyarázata szerint, mikor Salamon, Dávid fia, az aegyptusi király leányát magának feleségül hozatta, ezt éneklék az ifju házaspár tiszteletére Lévi fiai, a kántorok.

E felfogás értelmében valóságos mennyegzői éneket alkot a fordító Bogáthi e zsoltárból. Beleszövi a versfőkbe a czimül is szolgálható mondást: *Házasoknak áldomásáról*. A rhythmust és nótát egy elterjedt virágénektől kölcsönzi: *Egy sívó sólymot most lettem*. S az eredeti zsoltár szelleméhez hiven, az ének első felében megéneklí a zsidók bölcs és igazságos, hatalmas és gazdag ifju királyát; a további részben pedig a szépséges uj királyasszony dicséretét éneklí, a kinek örök hírt és emlékezetet jósol az ének utolsó szavaival:

Országokon neved léssen,
Mert ez ének tudva léssen,
Kiből örök hired léssen:
Emlékezed nemzetek közt léssen.

Szerencsébb kézzel nyult e költői tárgyhoz Thordai János, a ki Bogáthihoz hasonlóan kolozsvári ekklezsiánknak papja lévén, előde nyomdokait követve, szintén lefordította igen értelmes és szép magyarsággal mind a 150 zsoltárt.

Melly ditsiretekkel
Istent több szentekkel
Ditsirte Asaph rendi,
Immár sok nemzetségh
S minden kereszténységgh
Azokat szájjal zengi;
De az Magyar nyelven
Thordanusnál szebben
Nem énekelte senki.

Igy nyilatkozik e zsoltárfordításról 1679. február havában Felvinczi György, az első magyar szinigazgató, a kinek a Thordai és

Bogáthi zsoltáraiból ékes pennával készített Graduale-ja az unit. főiskolai könyvtár egyik disze.

Thordai Jánost a költői alkotás tekintetében sokkal kedvezőbb helyzetben látjuk Bogáthinál. A mellett, hogy nyugalmasabb, mondhatni boldog életet élt, bizonyára sokat tanult nagyhirű elődének hí és vigyázó gonddal készült, hangulatos, bár nem egy helyen nehéz és már akkor ódonszerűnek tetsző zsoltáraiból. Mind pedig Szenczi Molnár Albertnek új formákban gazdag, simán és kellemesen csendülő rhythmusain is sokat okulhatott, a melyeknek könnyedén lejtő fordulatai tudvalevőleg nem kerülhették el helyenként a félreértés, sőt a teljes érthetetlenségnek is veszélyét.

Felvinczi György fennebb idézett ajánló versében így fejezi ki e tárgyról az ő korának vélekedését:

Noha Clemens Maroth
És Béza töttek jót
Ezzel Magyar nemzetnek,
Hogy Franczia nótát
Szabván, töttek cotát
Feliben mind ezeknek;
De az értelmére,
Vedd bár jó elmére,
Nem juthatsz mindeniknek.

E sok tekintetben tanulságos példáknál még jobban hatott Thordai elméjére azon nem kicsinylendő fontosságu külső körülmény, hogy költőnk épen 1626-ban s így tehát a közlemény keletkezésével egy időben, szemellátott tanuja volt az akkori bölcs, vitéz, gazdag és hatalmas erdélyi fejedelem lakodalmának, melyet nagy vigassággal és szemkápráztató fénynyel ünnepelt meg Felső-Magyarország fővárosa, a mennyegző valódi színhelye, Kassa, s utána az akkor még valóban „kincses“ Kolozsvár is. A gazdag polgárság és az unitárius városi tanács nem kimélték a költséget a fejedelmi vendégek méltó fogadásánál. A pazar tavaszi ünnepélyek egymást érték az uri rend, a hatóság és polgárság, sőt az óvári unitárius collegium részéről is, mely tánczczal, énekkel egybekötött színi előadásokat rendezett az idegenek és „Erdély csaknem összes mágnásai és nemesei“ tiszteletére.

Felgyujtá képzeletét a költői lelkű prédikátornak az új fejedelmi pár ünneplésénél álmélkodva szemlélt pompa, fény és vigasság. Bár Gábriel fejedelem, a választott magyar király ő felsége, nem volt már ekkor valami hódító alak, mindazáltal elég daliás férfi volt; okossága, vitéz bátorsága és vezéri szerencséje nagy hirnevét tudva,

bárkinek is megakadhatott szeme rajta és javakorbeli idejét sem multa még el. Az ifju fejedelemasszony édes-kedves volta pedig a világon minden jót ígért; családja sem volt bizonyára hátrább való a pogány Pharao nemzetségénél, s hazája is, ha nem is épen a Vöröstenger mellett, talán még messzebb esett mint Aegyptus a boldogan lakodalmazó Izrael földétől.

Innen láthatjuk azt a nem közönséges jelenetet, hogy a föllelkesült költő magasabbra szárnyalt magánál az eredeti zsoldárnál is s egy ideális ifju magyar fejedelmet rajzol a mennyegzőjét ülő Bethlen Gábor képében, a kinek „bölc nyelv szava s vig szive kegyelemmel, szeretettel rakva“; a kinek erős keze fegyverét vérben nem keverte, mégis hatalmasan a nélkül is ellenséget vert, annyira, hogy „csudaképen győzelem van kötve karához“; megalázta kevély és felfuvalkodott ellenségeit s országlása, birodalma örökkévaló lesz:

Mivelhogy az igasságot hiven szeretted,
Az törvénytelenégeket pedig gyűlölted:
Azért az Ur Isten, az te istened,
Vigasságnak olajával fölszentelt téged.

Ki nem ösmerne a hatalmas és szerencsésen inkább, mintsem minden ponton igazságosan uralkodó Bethlen Gáborra e hízegő szép rajzban és kinek ne dobogtatta volna meg szívet az általános nyilatkozó közörm a mímornak e boldog napjaiban, mikor a sokat ígérő szép frigyből hatalmas összeköttetésekkel biró utódot vártak, a ki biztos alapra helyezi a kiállott sok vihar után immár szerencsésen boldoguló Erdély jövőjét. Vagy mint a költő sokkal szebben kifejezi:

Az te széked az Istentől vagyon és megáll;
Isten által az te pálczád örökké regnál.
Jó voltodért országodra áldás száll:
Birodalmad megmozdulhatatlanul megáll.

E szívének kedves czélat érdekében tér el a hazája szerencsés sorsán föllángolt költő mind jobban (bár a kiindulásnál pontosan meg egyeznek) a Bogáthi hivebben fordított zsoldárától. Egy szóval sem említi a zsidó király sok feleségét, mint az eredeti zsoldárban olvashatjuk, a kiket az talán ritkán is lát, Bogáthi naiv vélekedése szerint. Az újabb és lelkesebb magyar költő királyának csak egy felesége van, az is király leánya s „tisza merő vont aranyban“ jelenik meg királyi ura előtt, „gyönggyel és gyémánttal fűzve mind körül“, — egészen a XVII. sz. izlése szerint. Azután is feltűnő hévvel biztatja, bátorítja költőnk: atyja házat felejtse el az istennek is annyira ked-

vében élő hatalmas király kedvéért, felejtse el a reá váró nagy aszszonyságért (ma uraságot mondana), melyben ezután része lesz; de felejtse el különösen azért, mert úgy a frigykötő fejedelemnek, valamint egész népének legfőbb reménye — költőnk szavai szerint:

Atyád, anyád helyett sok szép magzatid lesznek,
Kik ez földön nagy fejedelemséget vesznek.
Téged elméjekben s szívekben tésznek
És jótéteményedért hálaadók lesznek.

1627-ben készült el Thordai János teljesen az ő zsoldáraival. A reá következő egy-két év már megmutatta, hogy a teljesen magyar lelket öltött XLV-ik zsoldár itt bemutatott szép reménykedései csak épen oly kevéssé válhatnak be, mint annyi sok más kecsesgető tervelgetés a balsors-üldözött régi Erdély történetében.

Most már átadjuk a szót Thordai igazán szép költeményének. A külformára nézve csak azt jegyezzük meg, hogy ebben a költő a leghangzatosabb-é s legerősebb rythmusu régi unitárius éneket követi. Verselés módjára nézve pedig feltűnő lehet a sok alliteratio, melyekre Thordai különben keveset ad, eltérve ebben is Bogáthitól, ki kiváló előszeretettel alkalmazta költeményeiben az ősi magyar verselés e jellemző sajátságát.¹

Psalm. XLV.

Nóta: *Magasztallak én Istenem Uram és (Atyám).*

Friss² termettel, gyenge³ szinnel, ékes személylyel,
Minden embernél az király szebb tekintettel.
Piros ajakidon kedv ül szép szerrel;⁴
Fénlik orczád teljes lévén gyönyörű vérről!

Édes új raj-lépes méz csak bölcs nyelved szava;
Kegyelemmel, szeretettel víg szűved rakva.
Csak merő jó vagy mindenestől fogva,
Minden féle jókkal meg vagy Istentől áldva.

Oldalodra kösd fel az szép aranyas fegyvert,
Az örömnök fegyverét, az melly nem ölt embert,

¹ Az alliterációkra nézve álljon itt például a negyedik stropha:

Uri díszes, dűcsőséges köntösödben járj.
Jól fú az szél: nagy szerencséd, — senkitől ne várj!
Az sereg elein bátor szívvel járj:
Mind ez világ négy részéről diadalmat rárj.

² ³ Ma: üde.

⁴ Szép móddal.

Mellyet erős kezed vérben nem kövert:¹
Hatalmason a nélkül is ellenséget vert.

Uri diszes, dücsőséges köntösödben járj.
Jól fú az szél:² nagy szerencséd, --- senkitől ne várj!
Az sereg elein bátor szível járj:
Mind ez világ négy részéről diadalmat várj.³

Az te erőd s nagy hatalmad kiviszen s meghoz.
Szilígyiségedhez⁴ bizhatol s egyenes szódhoz.
Nem árt semmi: bizzál igasságodhoz;
Csuda képpen győzelem kötve karodhoz.

Kemény szigonyos nyilaid ellenségednek
Kevély és fel fuvalkodott szívében esnek.
Viszont birodalmi az pogány népnek,
Egyetemben magokkal, hatalmadban esnek.

Az te széked az Istentől vagyon és megáll;
Isten által az te pálczád örökké regnál.
Jó voltodért országodra áldás száll:
Birodalmad megmozdulhatatlanul megáll.

Mivel hogy az igasságot hiven szeretted,
Az törvéntelenségeket penig gyűlölted:
Azért az Úr Isten, az te istened,
Vigasságnak olajával felszentelt téged.

Megkent és minden társaid felett urrá tött,
Frigyet kötött veled és édes atyáddá lött.
Istentől az király gazdagságot vött:
Az ő kénceses tárházán örökös sáfár lött.

Arany, ezüst, drága kenet, ékes öltözet,
Bibor, bársony, kamuka⁵ és atlacz csömölyet,⁶
Uri méltósággal minden böcsület:
Adatott az Úr Istentől kedvvel tölt élet.

¹ Kevert.

² Jól megy dolga, szerencsés. V. ö. »Indulásra jel adaték; azonnal a zászlók és sűrű kopják lobogói a szélről eléfelé nagyon kezdettek vala fuvat-tatni, mellyből az vitézlő nép közül sokan, a kik üdösebbek és próbáltabbak valának, hogy azt mindenha jó omennek, jó szerencsemutató jelnek tapasztalták volna, most is belőle jót jövendölnek vala.« *Szalárdi*. Siralmas m. krónika. 148.

³ A koronázaskori szertartásra czéloz e szavakkal, mikor a király a világ négy része felé vág a Szent István kardjával.

⁴ Ma: *szelídségedben*.

⁵ Pannus damascenus; damast.

⁶ Másképp *csemelet* vagy *csemélet*. Itt habos vagy hullámos színt mutató selyemruhát jelent.

Merő elefánt tetemből¹ csinált hajlékban
Lakol gyönyörűséggel, bévont palotában.
Cedrus, cyprus és lilium illatban
Nyugszik szived, lelked él boldog állapotban.

Szolgáid az főrend és nagy urak fiai,
Az kik előtted s utánad szoktanak járni.
Szolgálóid az királyok leányi,
Az kik örvendetességgel készek szolgálni.

Feleséged, az királyné, jobbod felől ül,
Tiszta merő vont aranyban elődben kerül.
Gyönggyel és gyémánttal fűzve mind körül:
Tapsol ezen, vigad, örvend szived és örül.

Örömedben szóllasz mondván: „Édes jegyesem!
Tekints reám és hallgasd meg szómat, édesem!
Az te atyád házáat, hű szerelmesem!
Felejts² el én reám képest³ gyönyörűségem.“

„Az te kedves, ékes, kegyes, szép termetedet
Kedvellem és szeret ezért szívem tégedet.
Apolom⁴ ékes és szép személyedet.
Urad vagyok, mutasd hozzám tés⁵ szerelmedet.“

„Nagy asszony lész: az Tyrusnak főfő asszonyi
Előtted térdet és fejet szoktak hajtani.
Az urak is készek ajándékozni;
Téged mind kicsiny és nagy rend kész asszonyolni.“⁶

„Az te diszed, dücsőséged mind kül-belől szép,
Mint az arany s drágakővel ékesített kép.
Boldogágod teljes. minden jóval szép.
Mindenféle gazdag áldás, mint harmat, ellép.“

„Bévitel az királyhoz, az te uradhoz;
Utánad az sok szűz leány serege sort hoz.⁷
Vigasságban visznek bé az királyhoz,
Az királynak dücsős, superlátos ágyához.“⁸

¹ Ma: elefántesontból.

² Ma: *felejtsd* el.

³ *Én érettem?*

⁴ *Apol*: csókol.

⁵ *Tés*: te is — székelyesen.

⁶ Ma ily formán mondanák: mind kicsiny- s mind nagyrendű kész téged
uralni.

⁷ Sort *húz* vagy von? A. m. rendet áll, sorban feláll.

⁸ *Süperlát*: Velum, anlaeum, ein Fürhang. (*P. Pápai*)

„Atyád, anyád helyett sok szép magzatid lesznek,
Kik ez földön nagy fejedelemséget vesznek.

Téged elméjekben s szivekben tésznek
És jó téteményedért háláadók lesznek.“

*

Hogy az Dávid király fia házas társot vón,
Mind az egész ország népe vigasságban lón ;
Örömében ilyen dicséretet tón,
Kit¹ Dávid az negyvenötöd zsoltárban bévón.

¹ Ma : mit, melyet.

KANYARÓ FERENCZ.

Egyházi szemle.

Mikor minden csendes, az egyházak harcza megszűnt, a nemzetiségi ellentétek elsimulnak, a politikai élet csendesebben folyik medrében és a nemzet egy egész esztendőtt akar ünnepelni ezer évi küzdelme után a béke ölen, úgy látszik hogy ez állapot némelyek előtt egyhangúságánál fogva unalmas. Kell ilyenkor is valami érdekesebb izgalmasabb dolog, a mi e békés esztendőben is táplálékot nyújtson azoknak, kik a különös iránt nagyobb rokonszenvvel viselkednek. Ilyen érdekkeltő régi fegyver a theológiában az *odium theologicum*, melyet mihelyt előrántunk, azonnal változatosabbá tesszük az ünnep egyhangúságát.

Azt kell hinnünk, hogy ez adott tollat a Magyar Protestáns Irodalmi Társaság titkárának, Szöts Farkasnak is, ki a társaságnak általa szerkesztett folyóiratában egy cikket közöl, melyet olvasóink lelki épülésére mi is ismertetünk. E cikk a „*Protestáns Szemle*“ ez évi 2. füzetében jelent meg és, bár az „*Értekezések és Tanulmányok*“ rovatában áll, inkább vezércikk akart lenni ez időnek soknemű tévelygéseire ellen, melyeknek egyedüli orvossága, már t. i. a cikkíró felfogása szerint, az az ugynevezett protestáns theologia, melyet olvasóink bizonyosan csak kálvinista theológiának neveznének.

Cikkíró szerint kétféle theologia van: evangyeliomos theologia és evangyeliom nélküli theologia. Az evangyeliomos theológiának kettős alapelve van „Első: *váltságot, üdvösséget csupán az Isten adhat*, ember nem képes magát sem megváltani, sem üdvözíteni, mit a theologia így fejez ki: megigazulunk nem a törvény cselekedetéből, hanem az Isten kegyelméből, mely megjelent a Jézus Krisztusban. Második: *a hit és cselekedet* egyedüli mértékzsinorja a Szentírás, mely Isten szava, Isten igéje.“

Igaz hogy „alapelv“ alatt sok mindent lehet érteni, de hogy a keresztény theológiának ez lenne alapelve, azt nem engedjük meg. Az a valami mely e kettős alapelvre fel épülne, lehetne akár szép is, akár jó is, de a theológiának csak másodrangú szerepe lenne abban. A fő dolog a váltság, az üdvösség lenne, tehát az emberi szükség, az emberi érdek. Mennyivel magasztosabb, istenibb és ezen kívül inkább is theologia az, melynek kettős alapelve: „Szeressed a te Uradat, Istenedet teljes szivedből, teljes lelkedből és teljes elmédből. A második pedig hasonló ehhez: Szeressed felebarátodat, mint tenmagadat.“ Ez már evangyeliomos theologia a szó mindennemű értelmében, melyet az evangyeliom még a következő érdekes szavakkal